

4. Tiger V. William Golding: The dark fields of discovery. – L., 1991. – 117p.
5. Аверинцев С.С. Символ // Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – С.607- 608.
6. Андреева Е.В., Ровнер А. Энциклопедия символов, знаков, эмблем. – М.: Мысль, 2000. – 860 с.
7. Бауэр П., Дюмон Т., Головин С. Энциклопедия символов. – М.: Крон – Пресс, 2003. – 512с.
8. Бидерманн Г. Энциклопедия символов. – С-Петербург: Республика, 1998. – 611с.
9. Кэрлот Х.Э. Словарь символов. – М.: REFL-Book, 1998. – 602с.
10. Рогалевич Н.Н. Словарь символов и знаков. Символика в искусстве и мифологии: сюжеты и явления в символах. – Тюмень: Харвест, 2003. – 315с.
11. Brewer's Dictionary of Phrases & Fables/ Ed. by Adrian Room. – London: Cassel & Co, 2001. – 1298p.
12. Golding W. The Inheritors. – L., Faber & Faber, 1980. – 200p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Гринько – аспірантка кафедри теорії та практики перекладу факультету романо-германської філології Одеського національного університету ім. І.Мечникова.

Наукові інтереси: лінгвоконцептологія англійської мови.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ОЗНАК ОПИСІВ ПРИРОДИ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ

Інна ГУМЕНЮК (Київ, Україна)

У статті подано класифікацію структурно-семантичних ознак описів природи, що побудована на основі підпорядкування критеріїв їхньої диференціації, які є її рівнями.

The article contains the survey of the linguistic features of nature descriptions in modern English prose. The systematization of the mentioned above features resulted in the classification of nature descriptions, built according to their differential criteria in structure and semantics.

Встановленню ознак описів природи присвячено, як відомо, значну кількість наукових праць, спрямованих на їх ідентифікацію у структурному [5; 9], функціональному [3; 4; 7; 16] лексико-семантичному [12; 16], історичному [3; 19] та інших аспектах. Природно при цьому, що окрему увагу було приділено також виділенню та диференціації структурно-семантичних і функціональних ознак пейзажних замальовок [4; 6; 8; 21].

На жаль, у накопичуваній таким чином інформації, як правило, не акцентовано окрему увагу на критеріях розподілу лінгвістичних ознак описів природи, а наводиться їхній перелік.

Проте, як свідчить практика [2; 11; 18], у разі проведення фонетичних досліджень просодичних засобів актуалізації описів природи без чіткого розуміння критеріїв розподілу їхніх лінгвістичних ознак виникають невинновдані ускладнення щодо процедури систематизації розмаїття експериментального матеріалу.

Тому, **метою** започаткованого нами теоретичного пошуку була розробка методологічного підґрунтя для експериментального вивчення просодичної організації пейзажних описів прозових художніх творів шляхом систематизації їхніх лінгвістичних ознак.

В обсязі вирішуваної проблеми нами, насамперед, було звернено увагу на те, що усній реалізації пейзажного опису притаманна певна система характеристик, які розкривають його емоційно-прагматичний потенціал, що актуалізується через особливості звукової організації мовлення, здатної викликати у слухача певні естетичні почуття [11: 215-230].

Крім того, відповідно до методологічних принципів побудови систематизації ознак [11] ми звертали увагу на ієрархічну підпорядкованість характеристик описів природи, спрямованих на розкриття їхнього емоційно-прагматичного потенціалу. Визначені в такий спосіб характеристики відігравали роль диференційних критеріїв виділення ознак використаних нами експериментальних текстів.

Досліджуючи пейзажні описи як елемент композиції прозового твору й одну з естетичних категорій, літературознавці та лінгвісти пропонують їхню класифікації за різними критеріями. Так, систематизуючи описи природи за жанрово-стильовим типом, М.М. Епштейн виділяє величний – сумний, буремний – тихий та таємничий – пустельний пейзажі [21: 130]. За іншим, естетичним критерієм, він виокремлює ідеальний, бурхливий та сумний краєвиди з відповідними підвидами, такими як бідний, сірий і тихий [21: 132-155]. При цьому, характеристика вказаних естетичних видів пейзажу відзначається їхньою схожістю із описами природи, які систематизуються за іншим критерієм – приналежністю до одного з літературних напрямів сучасної прози [3: 108; 15: 112; 20: 270]. Таким чином, виникають підстави говорити про символічний, реалістичний, сентиментальний, футуристичний або класицистичний пейзажі як композиційні елементи прозових творів

відповідних літературних течій. Схожа систематизація зустрічається в роботі К.М. Григор'яна, у вигляді класифікації описів природи за естетичною функцією, як однією з основних функцій даного виду описів [7: 131]. Вважаючи розподіл за естетичною функцією, емоційним забарвленням і психологічним змістом [там само] більш плідним і беручи його за основу класифікації, він диференціює ідилічний, ідеальний, мрійливо-споглядальний, сумно-меланхолійний, тужливо-елегійний, напружено-драматичний види пейзажних замальовок. Зміст використаного вище підґрунтя для систематизацій даного виду описів перегукується певною мірою зі спробами класифікації ландшафтних описів за жанрово-історичною приналежністю прозового твору до певної течії або напрямку.

У цьому сенсі заслуговує на увагу і практика визначення видів описів краєвидів за іменем автора [15: 302-313], оскільки літературознавці вважають багатьох прозаїків і ліриків письменниками-пейзажистами, хоча для пересічного читача або глядача звичним є вживання поняття "пейзажист" стосовно художників [15: 315]. Подібне виділення окремого виду пейзажу має місце не лише у прозових, а й ліричних творах, а також і у творах образотворчого мистецтва [там само: 302]. Тому, літературознавці та мистецтвознавці часто вживають поняття лермонтовський, пушкінський, бунінський, толстовський або шишкінський, левітанівський пейзажі. На думку К.М. Григор'яна, опис природи як естетична категорія потребує розчленування за її основними якостями й тенденціями історичного розвитку, а отже може поділятися на епічний, лірико-психологічний, соціально скерований, пейзаж-жанр, пейзаж історичний, філософський [7: 130-131].

Специфічну групу в опублікованих класифікаціях ознак пейзажних видів складають фантастичний, національний та екзотичний краєвиди, які займають досить відокремлену позицію, без визначення їхнього місця за будь-яким критерієм. На вказані види описів природи звертали увагу вітчизняні дослідники здебільшого російської прози й лірики [21: 130; 21: 156].

Зокрема, фантастичний пейзаж являє собою, на думку М.М. Епштейна, картини інших світів, утопічні ідеї щодо майбутнього людства, катаклізму в житті Всесвіту та пов'язаний з давніми уявленнями про потойбічне життя [21: 130]. Поетизація описів національного пейзажу, спираючись на особливості клімату та рельєфу, розглядається як спроба досягнути національне світосприйняття та менталітет і панорамно змалювати велич і розмах Вітчизни [21: 156; 15: 333]. На відміну від цього, екзотичний ландшафт, за характеристикою М.М. Епштейна, надає того естетичного контрасту, який уможливорює розвиток й самопізнання поезії і прози через уяву про небачені краєвиди та екзотику, які відкривають читачеві нові виміри та простір за кордонами рідної землі [21: 164].

Проведений нами з погляду специфіки просодичного оформлення озвучених описів природи попередній аналіз розглянутих вище та запропонованих в інших джерелах лінгвістичних характеристик показав, що за найбільш загальну провідну ознаку, здатну здійснювати безпосередній вплив на особливості інтонування тексту зазначених описів, доцільно обрати ознаку їхньої приналежності до типу місцевості (див. рис. 1). Про ступінь загальності обраного нами критерію систематизації описів природи за місцевою приналежністю свідчить підпорядкованість йому усіх відомих у текстології ознак типу топос, локус, урбаністичний, буколістичний, пасторальний, індустріальний [4; 18; 13: 529; 1: 200; 20: 270], сутність яких полягає в виділенні ієрархічно менш значущого кількісного або якісного показника (кількість мешканців, розміри забудов, ступінь урбанізації, рівень культури або життя тощо).

Для вибору другого за ступенем загальності критерію диференціації було розглянуто види топосів (локуси), які прийнято поділяти на гірський, морський, лісний, степовий краєвиди, та проаналізовано перелік видів пейзажу, який зустрічається і в інших джерелах, не будучи систематизованим за певними характеристиками [1: 200] та розрізненим на типи і види [13: 528; 7: 131]. Саме тому, критерієм розподілу ознак другого ієрархічного рівня шуканої класифікації нами було обрано вид ландшафту, на основі якого у відповідності зі структурою загальної картини поверхні земної кулі, й здійснено диференціацію описів на гірський, рівнинний, водний.

На третьому ієрархічному рівні використано критерій розподілу описів за порами року, сутність якого співпадає з відомою у лінгвістиці часовою ознакою, яка передбачає диференціацію ландшафтних замальовок на літній, зимовий, осінній та весняний пейзажі [21: 169; 15: 331].

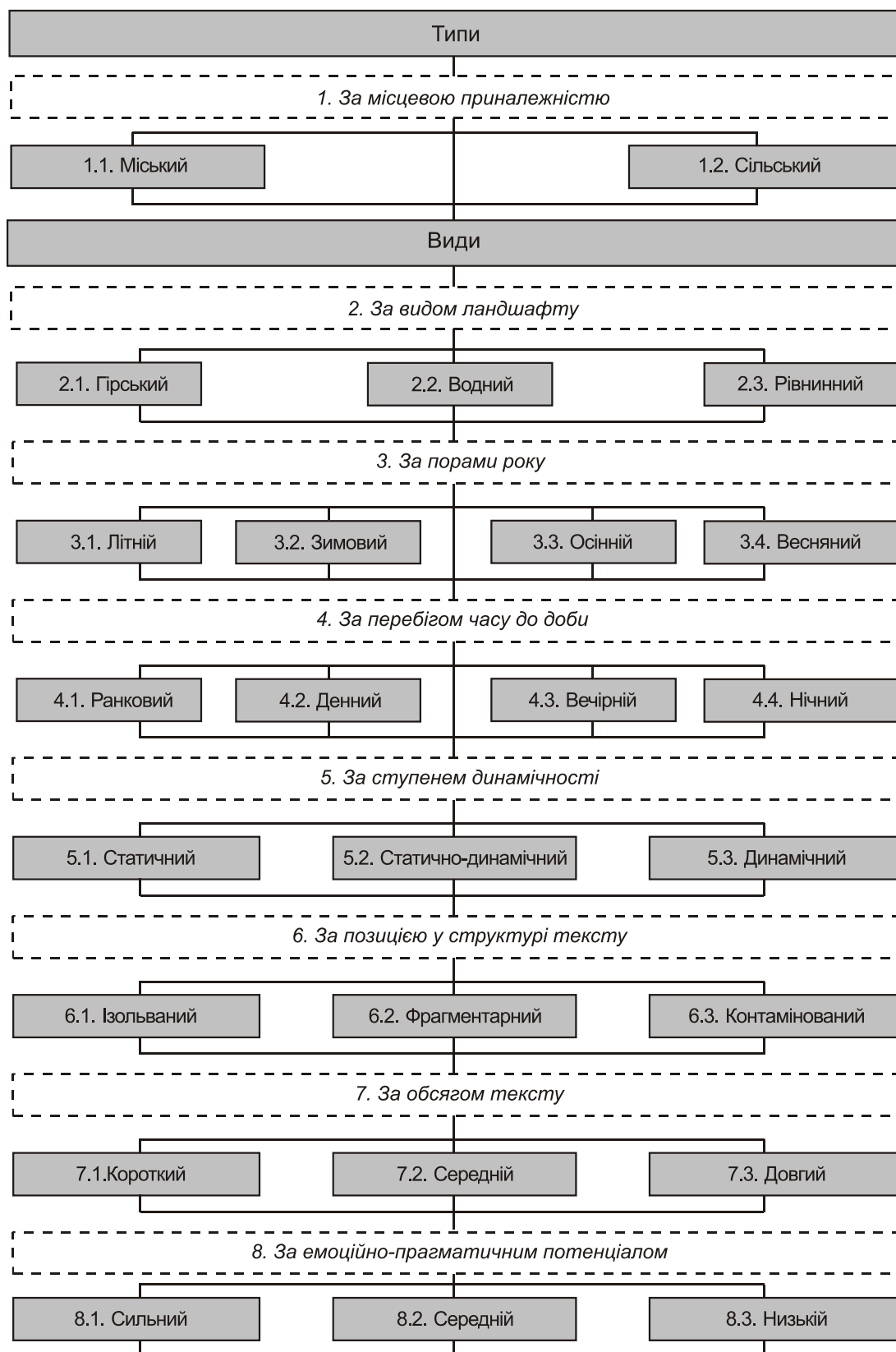

Рис. 1. Класифікація лінгвістичних ознак описів природи у сучасній англійській прозі.

Подібним чином на підставі обрання в якості критерію диференціації часу перебігу доби здійснено систематизацію ознак досліджуваних описів на ранковий, денний, вечірній і нічний.

Зразки текстів, призначених для збудження у слухача певних емоційних станів, зумовлених прагматичною настановою опису, з притаманними їм ознаками четвертого та п'ятого рівнів обґрунтованої нами класифікації, можуть мати такий зміст:

"From the dim woods on either bank, Night's ghostly army, the grey shadows, creep out with noiseless tread to chase away the lingering rearguard of the light, and pass, with noiseless, unseen feet, above the waving river-grass, and through the sighing rushes; and Night, upon her somber throne, folds her black wings above the darkening world, and, from her phantom palace, lit by the pale stars, reigns in stillness" [2: 17].

"It was a glorious morning, late spring or early summer, as you care to take it, when the dainty sheen of grass and leaf is blushing to a deeper green; and the year seems like a fair young maid, trembling with strange, wakening pulses on the brink of womanhood" [2: 48].

"The sun had come back, and all the awakening Northland world was calling to him. Life was stirring. The feel of spring was in the air, the feel of growing life under the snow, of sap ascending in the trees, of buds bursting the shackles of the frost" [3: 57].

"In the fall of the year when the days were shortening and the bite of the frost was coming into the air, White Fang got his chance for liberty" [3: 122].

Зрозуміло, що має існувати досить щільна кореляція динаміки та специфіки взаємодії просодичних засобів розглядуваних описів з їхнім статично-динамічним розташуванням у просторі, згідно з яким [3: 110; :4, 8] описи природи можуть містити вказівки на місцезнаходження й параметри об'єктів або ж на напрям їхнього руху відносно інших об'єктів. Відповідно до цього на п'ятому ієрархічному рівні нами розташовано статичні, статично-динамічні й динамічні ознаки опису пейзажу, зразки текстів наведено нижче:

"He sat down to consider, listening to the silence of the forest and perturbed by it. That nothing moved nor sounded, seemed ominous. He felt the lurking of danger, unseen and unguessed" [3: 123].

"...To make it worse, the light of the sky was obscured and snow began to fall – a raw, moist, melting, clinging snow, the inequalities of the ground so that the way of his feet was more difficult and painful" [3: 127].

"...a raging wave, mountainlike, came rolling astern of us and plainly bade us expect the coup de grace. In a word, it took us with such a fury that it upset the boat at once; and separating us as well from the boat as from one another, gave us not time hardly to say "O God!" for we were all swallowed up in a moment" [1: 48].

Досліджуючи опис як композиційно-мовленнєву форму тексту, О.А. Калинюк виділяє його структурно-позиційний аспект [9: 116], який характеризує описи природи за місцем у структурі твору в рамках абзацу. Згідно зі структурно-позиційною характеристикою описи природи підрозділяються на ізольовані, фрагментарні й контаміновані. При цьому автор доводить, що найбільш численною групою є фрагментарні описи простору, які характеризуються обсягом меншим, ніж абзац і межують з іншою композиційно-мовленнєвою формою (роздумом, оповіддю) такий описовий фрагмент. Зважаючи на це, ознаки шостого ієрархічного рівня класифікації поділено нами на ізольований, фрагментарний і контамінований описи.

Відому диференціацію описів [9] за обсягом, яка полягає у виділенні описових фрагментів різних за довжиною, що складають у середньому 10-29 слів і корелюють із довжиною та ступенем розповсюдження, представлених в них синтаксичних структур [9: 120], використано нами на сьомому рівні класифікації. Тому за обсягом тексту ми, услід за О.А. Калинюк, розподіляємо описи природи на короткі, середні й довгі.

Не менш важливою при систематизації вище зазначеного виду описів нам убачається необхідність урахування того емоційно-прагматичного потенціалу, якого вони набувають під час усної реалізації. Тому, беручи за основу сформульований А.А.Калитою [10: 8] принцип збереження й виділені три рівні інтенсивності мовленнєвої актуалізації опису, ми вважаємо за доцільне оцінювати пейзажні замальовки, як такі, що можуть мати високий, середній й низький емоційно-прагматичні потенціали.

Обґрунтовану нами класифікацію структурно-семантичних ознак описів природи побудовано на основі ієрархічного підпорядкування таких критеріїв їхньої диференціації:

місцева приналежність, вид ландшафту, пора року, частина доби, ступінь динамічності опису, за позицією у структурі художнього тексту, обсяг описового контексту та емоційно-прагматичний потенціал.

Запропоновану класифікацію доцільно використовувати як узагальнену методологічну модель розробки програми та методики експериментально-фонетичного дослідження особливостей взаємодії просодичних засобів оформлення пейзажних описів і підґрунтя для опису результатів, отриманих під час його проведення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Азаров А.А. Русско-английский энциклопедический словарь искусств и художественных ремёсел: В 2 т. – М.: Фланта: Наука, 2005. – 800 с.
2. Алексісвєць О.М. Обґрунтування ознак систематизації інтенсифікованих висловлювань // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – 1997. – Вип. 4. – С. 11-17.
3. Белецкий А.И. В мастерской художника слова. – М.: Высшая школа, 1989. – 159 с.
4. Богданова І.В. Функціонально-семантична категорія локативності у сучасній російській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. – Київ, 1998. – 16 с.
5. Вазбуцкая К.Г. О характере структуре статического описания // Стилистика художественной речи: статьи. – Л., 1973. – С. 74-83.
6. Галанов Б.Е. Живопись словом. Портрет. Пейзаж. Вещь. – М.: Советский писатель, 1974. – 341 с.
7. Григорьян К.И. Пейзаж в русской живописи и поэзии // Литература и живопись: статьи. – Л., 1982. – С. 128-146.
8. Иванова Н.П. Проблемы поэтики пейзажа (на материале романа М.Ю. Лермонтова "Герой нашего времени"): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.02. – Днепропетровск, 1996. – 16 с.
9. Калинин Е.А. Композиционно-речевая форма "описание" в научно-фантастическом тексте (на материале научно-фантастических произведений английских и американских авторов 20 в.): Дис. канд. филол. наук: 10.02.04. – Одесса, 1999. – 211 с.
10. Калита А.А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
11. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
12. Ковалёва Т.П. Лингвопоэтические особенности изображения вещного мира в английской художественной прозе 18-20 вв. Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 2000. – 226 с.
13. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів, В.І. Теремко. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 752 с.
14. Нечаева О.А. Функціонально-смысловые типы речи: Автореф. дис. ... доктора филол. наук: 10.02.01. – М., 1975. – 46 с.
15. Осетров Е.И. Книга о русской поэзии. – М.: Сов. Россия, 1982. – 352 с.
16. Пасічник Г.П. Лексико-семантичні та структурні особливості тематично-описового дискурсу "природа" у творах англійських письменників 18 – поч. 20 ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – Львів, 2005. – 19 с.
17. Плотникова С.Н. О функционировании описательных контекстов художественной прозы // Проблемы лингвистического анализа текста: статьи. – Иркутск, 1980. – С. 52-60.
18. Тараненко Л.І. Засоби просодичної зв'язності англійської прозової байки: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2003. – 233 с.
19. Трофимов П.С. Основные закономерности исторического развития искусства. – М.: "Искусство", 1970. – 239 с.
20. Універсальний літературний словник-довідник / В.В. Оліференко та ін. – Донецьк: ТОВ ВКФ "БАО", 2007. – 432 с.
21. Эпштейн М.Н. "Природа, мир, тайник вселенной...": Система пейзажных образов в русской поэзии. – М.: Высш. шк., 1990. – 303 с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Defoe D. Robinson Crusoe. – L.: Penguin Books, 1994. – 298 p.
2. Jerom K. Jerom Three Men in a Boat. – L.: Penguin Books, 1994. – 185 p.
3. London J. White Fang. – L.: Penguin Books, 2007. – 352 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інна Гумєнюк – аспірантка кафедри германської і фінської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: фонетика англійської мови.

ТИПОЛОГІЯ ПЕРСОНАЖА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ТВОРУ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Оксана ГУРАЛЬ (Львів, Україна)

Стаття стосується проблеми класифікації персонажа постмодерністського твору як мовної особистості. Розглянуто специфіку предмета дослідження та проаналізовано вербально-прагматичне підґрунтя для такої класифікації.

The article deals with the problem of classification of a character in postmodern fiction. The author examines the specific features of the object under study and also verbal and pragmatic basis for such classification.

Одною з головних проблем сучасної лінгвістики є проблема ефективності вербальної комунікації, тому типологія мовних особистостей набуває особливої актуальності і